

הרב יהודה פריס

תנאי הגיור על פי דין תורה

- א. פתיחה
- ב. היחס לקבלת גרים בחז"ל
- ג. אלו מדיני הגיור מעכבים
- ד. קבלת מצוות מעכבת לכולי עלמא
- ה. מה בין הודעת מצוות לקבלת מצוות
- ו. גדר קבלת המצוות המעכבת
- ז. המשך גדר קבלת מצוות המעכבת - קבלה חלקית
- ח. גיור שלא לשם שמיים
- ט. היחס בין גירות שלא לשם שמיים לקבלת מצוות
- י. גירות לשם אישות - פסקי הלכה

א. פתיחה

חובות הבא להתגייר נלמדות מכניסת ישראל לברית (עיין כריתות ט, א), והן שלוש: מילה, טבילה וקרבן¹. וזו לשון הרמב"ם פרק יג מהלכות אסורי ביאה (א-ד):

בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית **במילה וטבילה וקרבן**. מילה היתה במצרים... וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה... וכן לדורות, כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה - צריך מילה וטבילה... מה אתם במילה וטבילה... אף הגר לדורות במילה וטבילה...

ברור שבמרכז תנאים אלו, מילה וטבילה, עומד עוד תנאי פשוט והוא: **קבלת תורה ומצוות**.

1. בזמן הזה אין קרבן, ואין הדבר מעכב כמבואר בגמרא יבמות מז, א, לכן לא נעסוק בזה. בנוגע לשאלה, כיצד מותר לקבל גרים בזמן הזה כשאין לנו בית דין מומחים - עיין בר"ן גיטין מט, ב בדפי הרי"ף ד"ה כי עבדינן שליחותיהו; ובתוספות קידושין סב, ב ד"ה גר בשם הר"ר נתנאל.

למעשה, זהו תוכנו ומהותו של הגיור עצמו, כמו שהדגיש זאת הרמב"ם (שם): "וכן לדורות, כשירצה הגוי להכנס לברית... **ויקבל עליו עול תורה**", אז צריך מילה וטבילה. נמצא, שמילה וטבילה הם תנאי הגיור, שעיקרו קבלת תורה ומצוות. ביבמות מו, ב מבוארים עוד מדיני הגיור:

אמר רבה: עובדא הוה בי רבי חייא בר רבי, ורב יוסף מתני רבי אושעיא בר רבי (פירוש - אף הוא היה נוכח שם), ורב ספרא מתני ר' אושעיא בר' חייא (כלומר שלושתם), דאתא לקמיה גר שמל ולא טבל, א"ל שהי כאן עד למחר ונטבלינך... ש"מ גר צריך שלשה, וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין את הגר בלילה... אמר רבי יוחנן גר צריך שלשה, "משפט" כתיב ביה².

וביבמות מז, א מתארת הגמרא את דרך קבלת הגר:

ת"ר: גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם?
אם אומר: יודע אני ואיני כדאי - מקבלין אותו מיד, ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ומודיעין אותו ענשן של מצות. אומרים לו: הוי יודע, שעד שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו אכלת חלב ענוש כרת, חללת שבת ענוש סקילה.
וכשם שמודיעין אותו ענשן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכר. אומרים לו: הוי יודע שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים...
ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו, קיבל - מלין אותו מיד... נתרפא - מטבילין אותו מיד, ושלשה (כצ"ל כמבואר בהמשך הגמרא שם) תלמידי חכמים עומדים על גביו ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. טבל ועלה, הרי הוא כישראל לכל דבריו (דאי הדר ביה, ישראל מומר קרינן ליה).

דברי הברייתא נפסקו להלכה ברמב"ם ושאר ראשונים, ובשולחן ערוך (יורה דעה רסח, ב). בהבנת ברייתא זו ישנן כמה שאלות שצריך לעמוד עליהן:
א. מה מטרת האמירה הארוכה המתוארת בברייתא?
ב. למה דווקא אומרים לגר דברים אלו?

2. "משפט אחד יהיה לכם ולגר ואין משפט פחות מג" - רש"י שם. וכן פסקו כל הראשונים והשולחן ערוך יורה דעה רסח, ג (ועיין בתוספות שם, ד"ה אין מטבילין, דגם טבילה ביום נלמד מכך דמשפט כתיב ביה).

- ג. מבואר בברייתא שמודיעין לו פעמיים 'מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות', פעם אחת בהתחלה ופעם שניה בזמן טבילתו. מה פשר כפילות זו?
 ד. עיקר מטרתנו לברר האם האמירה הארוכה הנזכרת בברייתא ושאר דינים המוזכרים בה, מעכבים את הגיור או לאו?

ב. היחס לקבלת גרים בחז"ל

לשאלה הראשונה, מה מטרת דו השיח הנזכר בברייתא, הדבר מפורש בגמרא שם:

אמר ר' מר: גר שבא להתגייר, אומרים לו: מה ראית שבאת... ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, מאי טעמא?³ **דאי פריש נפוש**, דא"ר חלבו: קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב: "ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב" (ישעיהו יד, א).

- הרי המטרה העיקרית באמירות אלו, היא לגרום לבא להתגייר שיפרוש, ויחזור בו מכוונתו להתערב בעם ישראל, שקשים גרים לישראל כספחת.
 ובדומה מצאנו ביבמות קט, ב: "רעה אחר רעה תבא למקבלי הגרים".
 התוספות⁴ הביאו כמה הסברים למה שנראה, לכאורה, כיחס שלילי לקבלת גרים, ולמה קשים הם לישראל:
 א. הגרים אינם בקיאים בתורה ומצוות ומביאים פורענות, ולומדים ישראל ממעשיהם הרעים.
 ב. מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, והגרים בכלל ערבות זו. לכן, אף שלא לומדים ישראל ממעשיהם, מכל מקום, הדבר גורם נזק לכלל ישראל מצד הערבות.
 ג. הגרים מתערבים בישראל ומונעים השראת השכינה, שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות.
 ד. ישראל יצאו לגלות כדי שיתאספו עליהם הגרים. נמצא, שמטרת הגלות היא לטובת הגרים, ולכן קשים הם לישראל.
 לעומת פירושים אלו, מצאנו בתוספות שני פירושים לדברי ר' חלבו, התולים את הקושי בקבלת גרים בהתנהגות עם ישראל:
 א. לפי שהזהיר הקב"ה על הגרים ל"ד פעמים בתורה, ואין בני ישראל עומדים בעול ציווי זה לגמול להם חסד.

3. יש לשים לב לכך, ששאלת הגמרא מכוונת לשני החלקים הראשונים של הברייתא - גם על 'מה ראית' וגם על הודעת מקצת מצות.
 4. קידושין ע, ב ד"ה קשים גרים; יבמות מז, ב ד"ה קשים גרים; שם קט, ב ד"ה רעה אחר רעה; נידה יג, ב ד"ה קשים גרים.

ב. הבאים להתגייר מדקדקים כל כך במצוות, שהדבר גורם לקיטרוג על עם ישראל, שאינם מסורים כמותם בקיום התורה ומצוות.
למעשה נראה, שאין כאן מחלוקת, אלא הכל תלוי בגר עצמו. אם הוא בא להתגייר לשם שמיים, ומקבל על עצמו בדבקות תורה ומצוות או לאו⁵.

מאחר שהתבאר שמטרת אמירה זו, היא כדי להפרישו, יש לברר, למה אומרים לו דווקא דברים אלו (שאלה ב)?
עיין במאירי (יבמות מז, א), שהסביר את כל הברייתא לאור דברי ר' חלבו וכתב:

ויראה הטעם בקלות מפני שעובדי האלילים אין להם בדרכי דתיהם... מצות יתירות, וכשישמע מצות יתירות שלנו והקלות שבהם, יאמר בליבו: כמה דקדוקין הם מדקדקים ללא צורך, ויחזור בו. ואח"כ מודיעין אותו את החמורות ומודיעין לו (לקט שכחה וכו') שאנו צריכים לבזבז ממונינו במתנות עניים, מפני שהגויים ממונם חביב עליהם ביותר... ושמה יחוס על ממונו ויחזור בו. וכן מודיעין אותו ענשיהן של עבירות חמורות... וכן מודיעין אותו מתן שכרן, שאינו בעולם הזה.

כלומר, אפילו השכר אינו ודאי ואולי לא כדאי, בשביל זה, להתגייר.
עוד מבואר בראשונים, שגם מה שסידרו בברייתא את מילת הגר לפני טבילתו, מכוון להפרישו, דשמה ישמע על מעשה המילה ויחזור בו⁶.
בדבר ההודעה הכפולה של מקצת מצוות קלות וחמורות, פעם אחת בתחילה אחר שאומרים לו מה ראית, ופעם שנייה כששלשה תלמידי חכמים עומדים על גביו בטבילה ומודיעין אותו שוב מקצת מצוות קלות וחמורות; וכן ברמב"ם (איסורי ביאה יד, ו) הדגיש דבר זה, וכתב: "ומודיעין אותו מקצת מצוות ... פעם שניה".
וצריך עיון, מה מטרת הודעה שנייה זו של מצוות (שאלה ג), הרי בפעם הראשונה מטרת הודעת המצוות היא להפרישו, וכי גם עכשיו, אחר שכבר מל ועומד לטבול רוצים שיפרוש? ומדוע שהודעה שנייה זו תגרום לו לפרוש יותר מהפעם הראשונה ויותר מהמילה?
אכן, רש"י במקום (מז, ב ד"ה ומודיעו) הרגיש בקושי זה, ולכן פירש שההודעה השנייה אין מטרתה כהודעה הראשונה, אלא:

דהשתא על ידי טבילה הוא נכנס לכלל גירות, הלכך בשעת טבילת מצוה צריך

5. כן עולה מהתוספות יבמות קט, ב עיין שם. וכן במאמרו של הרב גורן זצ"ל בספר תורת השבת והמועד עמוד 204, ובתורה שבעל פה יג בתחילת מאמרו של הרב עובדיה יוסף.

בהמשך, נבאר עוד הסבר לדברי ר' חלבו בשם הרמב"ם (פרק יג הלכה יח).

6. עיין מגיד משנה (איסורי ביאה יד, ו) בשם הרמב"ם. ויש חולקים בטעם זה, עיין נמוקי יוסף טז, א בדפי הרי"ף ד"ה ת"ר.

לקבל עליו עול מצות.

הרי שלדעת רש"י, ההודעה השניה היא מעשה **קבלת** עול מצוות, שהוא עיקר הגירות (כאמור לעיל). ונראה מדבריו, שלכתחילה עיקר זמנה של קבלת מצוות הוא בטבילה דווקא. לסיכום, נמצא שחובות המתגייר הן: הודעת מצוות כדי להפרישו, מילה, טבילה וקבלת מצוות. מעשים אלו צריכים להיות בפני שלושה כשרים לדון וביום.

ג. אלו מדיני הגיור מעכבים

בעניין זה מצאנו מעשה, שלכאורה, קשה מאוד להבנה. כך מספרת הגמרא ביבמות מה, ב:

ההוא דהו קרו ליה 'בר ארמייתא', אמר רב אסי: מי לא טבלה לנדותה!!
ההוא דהוי קרו ליה 'בר ארמאה', אמר ריב"ל: מי לא טבל לקריו?!

וצריך לבאר, איך רב אסי וריב"ל הכשירו אותם גרים ובניהם, על סמך זה שטבלו לנידות או לקרי? ונחלקו בדבר הראשונים:
רש"י (ד"ה מי לא טבלה) הבין, שאותה טבילה שטבלה לנידות היא גופא עלתה לה לשם גירות, וזו לשונו:

בר ארמייתא - שלא טבלה אמו כשנתגיירה. **מי לא טבלה לנדותה - ואותה טבילה עולה לה לטבילת גירות,** דדת יהודית היא (פירוש, והוי כמתכוונת לשם גירות בטבילתה) וכן מי שלא טבל לקריו.

וכן פירשו התוספות, הרא"ש והר"ן (כפי שנבאר בסמוך). מיהו, קשה לפירושם, הרי למדנו שהגר צריך שלושה דמשפט כתיב ביה, והיינו גם בשעת טבילה כמבואר בברייתא "ושלשה תלמידי חכמים עומדים מבחוץ", ובידוע שאין דרך האשה לטבול לנידותה לפני שלושה, אפילו האיש הטובל לקריו אין דרכו לטבול בפני שלושה כשרים, היאך עולה טבילה זו לגירות? ועוד קשה, שהרי נידה טבילתה בלילה (עיין יומא ו, ב), ולמדנו שאין מטבילין את הגר בלילה?

את השאלה הראשונה תירצו התוספות (ד"ה מי לא טבלה) וזו לשונם:

וי"ל, האי דבעינן שלשה, היינו לקבלת המצות אבל לא לטבילה. ואף על גב דאמרין לקמן, דשני (שלשה) ת"ח עומדים מבחוץ, היינו לכתחילה, דעדיף טפי.

בהסבר הדברים צריך לומר, שכאן מדובר שאותה גירות, כבר הודיעה מקצת מצוות קלות וחמורות וקבלה עליה המצוות בפני שלושה ואחר כך הלכה וטבלה בפני עצמה לנידותה. וכך כתבו התוספות ישנים (שם), וכן עולה מפירוש רש"י הנ"ל, שהיה ידוע שכבר קבלה מצוות אלא שלא טבלה. וכן מפורש בתוספות במסכת קידושין (סב, ב ד"ה הגר) וזו לשונם שם:

נראה, דוקא בקבלת מצות הוא דבעין ג', אבל בטבילה בחד סגיא **אם כבר קיבל עליו המצות**. וראה, מההיא (יבמות מה, ב) דקאמר התם: ההוא דהו קרי ליה בר ארמאי... משמע, מדנפיק בטבילת קריו דלא בעין ג'.

ופירשו, שמה שאמרנו ששלושה תלמידי חכמים עומדים על גביו:

יש לומר, דודאי למצוה בעין שלשה אבל לא לעכב, אי נמי י"ל, דהא דבעי שלשה (בברייתא בשעת טבילה) היינו טעמא משום קבלת מצות.

פירוש, שבדרך כלל מקבל הגר על עצמו מצוות בשעת הטבילה כמו שפירש רש"י שם, אבל אם כבר קיבל על עצמו מצוות בפני שלושה לפני הטבילה, אין צריך לטבול בפני שלושה. מכל מקום, משמע מרש"י (שם), שלכתחילה צריך לקבל עליו מצוות דווקא בשעת טבילה, כמו שכתב לעיל.

וכן פירש הר"ן (קידושין כו, א בדפי הרי"ף):

וצריך שלשה דקאמרינן היינו לקבלת המצות, אבל בטבילה **כל שקבל המצות בפני שלשה**, אפילו טבל אח"כ בינו לבין עצמו - גר מעליא הוא. והכי מוכח בפרק החולץ, בההוא דהו קרו ליה בר ארמאי... אלמא, בדיעבד אפילו (טבילה) שלא בשלשה סגי, דאי לא, היכי מתמהימי לא טבל לקריו, דשמא לא טבל בפני שלשה, וסתם טבילת בעל קרי נמי לאו בפני ג' היא... ומיהו, לכתחילה אפילו טבילה בעין ג'⁷.

וכן כתב הרא"ש (יבמות פ"ד סימן לא):

וי"ל, הא דבעין שלשה היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה, אע"ג דאמר לקמן דב' (ג') ת"ח עומדין לה מבחוץ, היינו לכתחלה.

מיהו, עדיין קשה השאלה השניה: הרי טבילת גר צריכה להיות ביום כדאמרינן (שם מו, ב): "ש"מ אין מטבילין את הגר בלילה"? (והתוספות שם כתבו שהטעם הוא, דגם טבילת הגר הוי בכלל "משפט", ואף על פי שמל הוי כתחילת דין⁸, ולכן צריך טבילה דווקא ביום).

ולכך שני תירוצים (רא"ש שם):

א. יש לומר, שקבלת מצוות היא התחלת דין (שדינה ביום ולעכובא), והטבילה הוי כגמר דין שכשרה בדיעבד גם בלילה.

ב. יש לומר, מדלא קאמר: 'אין מטבילין את הגר בלילה, מ"ט "משפט" כתיב ביה', (כמו שאמרו בדין שצריך שלושה), אלמא טבילה ביום לא למדו מ"משפט", "דלא גמרינן ליה

7. כדמוכח מהגמרא ביבמות מו, ב ו-מוז, ב.

8. עיין חושן משפט ה, ב.

מ'משפט', דאין דין משפט אלא לענין גוף הדבר שצריך ג', אבל לא לזמן בטבילה" (ודלא כתוספות).

נמצא לפי שיטה זו :

א. קבלת מצוות מעכבת את הגירות, וצריך שקבלה זו תעשה ביום בפני שלושה כשרים, ד"משפט" כתיב ביה וזהו 'גוף הדבר', ולעיכובא.
 ב. טבילה - לכתחילה, צריכה להיות ביום ובפני שלושה (ויש לכתחילה לקבל עליו המצוות בשעת טבילה). בדיעבד, כל שכבר קיבל על עצמו המצוות בפני שלושה ביום, והלך (אפילו בלילה) וטבל בינו לבין עצמו, אפילו לשם קרי או נידות - הוי גר.
 מעתה, לפי שיטה זו, מה דאמרין (יבמות מז, א): "מי שנתגייר בינו לבין עצמו אינו גר", היינו, שאפילו קבלת המצוות קיבל בינו לבין עצמו⁹.
 אולם, הרי"ף והרמב"ם פירשו דברי רב אסי וריב"ל באופן אחר. לדעתם, גם הטבילה בפני שלושה היא לעכובא. ומה שאמרו רב אסי וריב"ל "מי לא טבל לנדתה וכו'", רצונם לומר - שכיוון שנוהגין לטבול והוחזקו כגרים כשרים, יש להניח שנתגיירו פעם כדין לפני ג' וביום. וגם זה רק על מנת להכשיר זרעם.
 זו לשון הרי"ף (טו, ב):

ואי קשיא לך ההיא דר' יוחנן, דאמר גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה, וק"ל דהלכתא היא - לא קשיא, הא דרב אסי ודריב"ל **דיעבד** הוא דלא פסלינן לבריה, הואיל וטבל לשם קריו, **דאי לאו גיורא הוא לא הוה טבל לשם קריו**. והא דר' יוחנן - לכתחלה דלא נהגין ביה מנהג גר, **ולא מנסבין** ליה בת ישראל, עד דטביל בפני ג'.

כלומר, לכתחילה צריך טבילה בפני שלושה, וכל שלא עשה כן אין מתחתנים עמו, אך אם נהג כיהודי וטבל לקריו, אף על פי שאין לו עדים שטבל כדין בפני שלושה, לא פוסלים את בניו¹⁰.

וכן כתב הרמב"ם (אסורי ביאה יג, ט):

גירות שראינוה נוהגת בדרכי ישראל **תמיד**, כגון שתטבול לנדתה ותפריש תרומה מעיסתה וכיוצא בזה, וכן גר שנוהג בדרכי ישראל.... הרי אלו בחזקת

9. ועיין עוד שבת סח, א תוספות ד"ה גר.

10. הרמב"ן ועוד ראשונים הקשו כמה וכמה קושיות על שיטת הרי"ף, לחלק בין הגר עצמו לבניו. עיין יבמות מז, א, במעשה בגר שבא לפני ר' יהודה וכו', דמשמע דמעיקר הדין כל שאין לו עדים שטבל בפני ג', גם בניו נפסלו, עיין שם. והביא דבריו בקצרה בגר"א רסח, טז, והאריך בזה מאד בשו"ת חמדת שלמה סימן כט. ועוד קשה, דבגמרא יבמות שם, על מעשה דרב אסי אמרינן: "עבדיה דרבי חייה בר אמי אטבלה לההיא עובדת כוכבים לשם אנתא, אמר רב יוסף: יכלינא לאכשורי בה ובברתה, **בה-כדרב אסי**, דאמר רב אסי: מי לא טבלה לנדותה וכו'". משמע, דעיקר דברי רב אסי באו להתיר בה ולא בביתה, ממש היפך דברי הרי"ף, וצריך עיון. (ושוב ראיתי שהרגיש בזה החוות יאיר בהגהותיו על הרי"ף, עיין שם).

גרי צדק, ואע"פ שאין שם עדים שמעידים בפני מי נתגייירו. ואע"פ כן, אם באו להתערב בישראל, אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו - הואיל והוחזקו גוים.

וכתב המגיד משנה שזוהי דעת הרי"ף. ברם, ברמב"ם לא מוזכר בהדיא הכשר הבנים. אולם, הטור, הבית יוסף והמגיד משנה הבינו שדעתו כרי"ף גם בעניין זה (וצריך עיון)¹¹.

נמצא לשיטת הרי"ף והרמב"ם:

- א. קבלת מצוות ודאי לעיכובא היא (כך כתב הטור, וכן נראה ברמב"ם שם, ז).
- ב. טבילה צריכה להיות בפני שלושה, וכל עוד לא עשה כן, לא משיאין אותו לבת ישראל. אבל בדיעבד, אם נהג בדרכי ישראל וכו', בניו מותרים להנשא, שמסתמא קיבל מצוות וטבל בפני שלושה כדין.
- הנה בנוגע לטבילה בלילה, לא הוזכר כלל ברי"ף אי מעכב או לאו. אולם, הרמב"ם (שם, ו) כתב בפירוש, שאין טבילה בלילה מעכבת בדיעבד. וצריך לומר, שסובר כאחד מהתירוצים שהבאנו לעיל בשם הרא"ש (ויש לומר שזוהי גם דעת הרי"ף, וכן כתב הגר"א רסח ס"ק יז).
- הרמב"ן (הביא דבריו המגיד משנה שם) הצריך שגם המילה תעשה ביום ובפני שלושה, ולא הוזכר תנאי זה בשאר הראשונים.

להלכה: זו לשון השו"ע יורה דעה סימן רסח סעיף ג:

כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון וביום. מיהו, דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני ב'¹² ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה - הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה. ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל¹³ בפני שנים או בלילה¹⁴ מעכב, ואסור בישראלית. אבל אם נשא

11. מבואר ברמב"ם, שטבלה לנידות או קרי לאו דווקא הוא, אלא כל מנהגי ישראל כיוצא בזה.

12. מה שכתב השו"ע "לפני שנים" לאו דווקא, דהוא הדין גם לפני אחד (ש"ך ס"ק ז).

13. מה שכתב המחבר שגם מילה בפני שניים מעכבת לשיטת הרי"ף והרמב"ם לא דק, דמילה לא מוזכרת כלל בדבריהם, כי אם בדברי הרמב"ן בלבד. ועיין בערוך השולחן שהרגיש בזה (ס"ק ד) וכתב: "ותמיהני... דהא הרמב"ם אפילו לכתחילה לא הזכיר במילה ג", ונשאר בצריך עיון, ועיין שם.

14. מה שכתב דגם טבילה ביום מעכבת גם לרמב"ם, גם זה אינו, דהא פסק הרמב"ם בהדיא, דאפילו טבל בלילה שרי בדיעבד (שם, ו) וזו לשונו: "אין מטבילין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה, ואם הטבילוהו הרי זה גר". והמחבר עצמו העתיק דברי הרמב"ם הללו שם בסעיף ד. ועיין בגר"א (ס"ק יז) שהרגיש בזה וכתב: "והשו"ע אגב שיטפיה דשנים, כתב דברי הרמב"ם גם אלילה". ומדבריו נראה, שהבין שעיקר לדינא בשולחן ערוך כרמב"ם להקל, כמו שסתם בסעיף ד (ועיין עוד בש"ך ס"ק יד, וצריך עיון בדבריו).

ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלין ליה.

והנה, מאחר שהשולחן ערוך סתם תחילה לקולה כדעת התוספות והרא"ש, משמע שכן עיקר לדינא. אולם, עיין שם בשולחן ערוך סעיף י שכתב:

ואם ראינום נוהגין כדרכי ישראל ועושים כל המצות - הרי אלו בחזקת גרי צדק, ואע"פ שאיו שם עדים שמעידים בפני מי נתגיירו. ואעפ"כ, אם באו להתערב בישראל - אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו, וכו'.

הרי אלו דברי הרמב"ם בהסבר דברי רב אסי וריב"ל, כאמור לעיל. ואם כן, מוכח, שאף על פי שהביא דברי הרמב"ם והרי"ף בסעיף ג בשם "יש אומרים", כן עיקר להלכה. והרי כן דרכו של מרן לפסוק כרי"ף ורמב"ם כשהם בשיטה אחת.

ד. קבלת מצוות מעכבת לכולי עלמא

הנה נמצאנו למדים, שקבלת מצוות ביום, בפני שלושה כשרים לדון - מעכבת לדברי הכל. וכמו שהדגיש זאת המחבר בלשונו (שם, ג): "חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה". וכאמור, כך כתב בהדיא הרא"ש (יבמות שם), שקבלת מצוות הוי כתחילת דין, דגמירי מ"משפט" דבעי ג' ביום לעיכובא, ושזהו 'גוף הדבר'. וכך כתבו התוספות (קידושין שם יבמות שם ושבת שם), הר"ן (קידושין כו, א בדפי הרי"ף), הרמב"ם (שם יד, ז) והמגיד משנה בשם הרמב"ן (שם, ט), ולכאורה, לית מאן דפליג.

ועיין בגר"א (שם ס"ק טו) שהביא כמה ראיות פשוטות לכך. ומהן ציין לגמרא קידושין סב, א שם מבואר, שגירות מקרי דבר שהוא 'לאו בידו', מפני שבעי ג' (ולתוספות שם היינו לקבלת מצוות, כאמור לעיל), "ואם בדיעבד שפיר דמי (קבלת מצוות בינו לבין עצמו), הא בידו הוא". והרי כן אמרינן ביבמות מז, א שכל המתגייר בינו לבין עצמו לאו גר הוא. וכך כתבו האחרונים כדבר פשוט. וזו לשון שו"ת חמדת שלמה (סוף סימן כט):

ולעולם בקבלת המצות בסתם מעכב, דזהו עיקר הגירות שנכנס לדת יהדות... ולעולם קבלת המצות ודאי דמעכב... כך היה נראה בעיני פשוט.

והסכים לדבריו בשו"ת אחיעזר (חלק ג, סימן כו). וכך כתב בשו"ת שרידי אש (חלק ב, סימן קה):

דבאמת מבואר שם בפירוש, שרק למילה ולטבילה מהני בדיעבד בלא ג', אבל לקבלת המצוות בעינן ג' אף בדיעבד. ולהרי"ף והרמב"ם, אף בדיעבד שמל או טבל בפני ב' מעכב... והטעם, שקבלת המצוות היא כתחילת דין. ועיין בתוס' יבמות מה ע"ב... שכתבו בפירוש, שלקבלת מצוות בעינן שלשה אף בדיעבד... וזה מוסכם מכל הפוסקים.

וּכְתַב עוֹד שֵׁם :

שְׁקִבְלַת הַמִּצְוֹת הִיא... עֵיקַר הַגִּירוֹת, וְקִבְלָה זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּפָנֵי בִי"ד שֶׁל ג', וְהִיא מֵעַכְבַּת אֲפִילוֹ בְּדִיעֶבֶד... וְאִם לֹא, אֵין הַגִּירוֹת גִּירוֹת. וְעַדִּין יֵשׁ מְקוֹם לִפְלֹפֶל בְּזֶה לִפִּי שִׁטַּת הַרִי"ף וְהַרְמַב"ם (עֵיין בְּב"ח) אֲלֵא... שֶׁלְדִינָא הוֹסַכְם מִכָּל הַפּוֹסְקִים, שְׁקִבְלַת הַמִּצְוֹת בְּפָנֵי ג' מֵעַכְבַּת אֶף בְּדִיעֶבֶד.

וְכֵן כָּתַב כְּדָבָר פְּשוּט בְּשׁו"ת אַגְרוֹת מֹשֶׁה (חֶלֶק יוֹרָה דְּעָה סִימָן קנז):

פְּשוּט וּבִרְרוֹר שְׁאִינוֹ גֵּר כָּלֵל אֶף בְּדִיעֶבֶד, וְכֵן הוֹרָה אֲבֵא מֵאִרֵּי הַגָּאוֹן זְצַלְה"ה הַלְכָה לִמְעַשֶׂה... בְּעוֹבְדָא כְּזוֹ, שְׁאִינוֹ גֵּר כָּלֵל בֵּין לְקוּלָא וּבֵין לְחוּמָרָא, שְׁקִבְלַת מִצְוֹת בְּגֵר מֵעַכְבַּת כְּדֵאִיתָא בִּיּו"ד ס' רִסַּח סְעִי ג'.

וְכֵן מִבּוֹאֵר בְּדִבְרֵיו בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (עֵיין שֵׁם סִימָן קכָה ו-קו, וְחֶלֶק אֲבֵן הָעֶזֶר סִימָן ד) וְנִבְיָא מִדְּבָרֵיו בְּהַמְשָׁךְ. וְכֵן כָּתַב בְּשׁו"ת דַּעַת כָּהֵן (סִימָן קנד).

ה. מֶה בֵּין הוֹדַעַת מִצְוֹת לְקִבְלַת מִצְוֹת

מֵאַחֵר שֶׁבִּיאָרְנוּ שֶׁלְדִבְרֵי הַכָּל קִבְלַת מִצְוֹת מֵעַכְבַּת, צָרִיךְ עֵינֵינוּ בְּדִבְרֵי הַרְמַב"ם (שם, יז) שֶׁכָּתַב:

גֵּר שֶׁלֹּא בִּדְקוֹ אַחֲרָיו (בְּהַמְשָׁךְ נִבְאָר מַהִי בְּדִיקָה זֶה), אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעָהוּ [שְׁכַר¹⁵] הַמִּצְוֹת וְעוֹנֶשֶׁן וּמִל וְטַבֵּל בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה ... הִרִי זֶה גֵּר...

וְהַעֲתִיק דְּבָרָיו הַשּׁוֹלְחָן עֵרוֹךְ שֵׁם סְעִיף יב. וְכָתַב הַמַּגִּיד מִשְׁנָה: "זֶה פְּשוּט, שְׁאִין הוֹדַעַת הַמִּצְוֹת מֵעַכְבַּת דִּיעֶבֶד". וְכֵן כָּתַב כְּבֵר הַנִּמּוּקֵי יוֹסֵף (יְבֻמוֹת טז, א בְּפִי הַרִי"ף). עַל כּוֹרֶחֶךְ, שֶׁצָּרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין הוֹדַעַת הַמִּצְוֹת, שְׁכָרָן וְעוֹנֶשֶׁן, לְבֵין קִבְלַת הַמִּצְוֹת. שְׁקִבְלַת הַמִּצְוֹת, שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר 'גּוֹף הַדְּבָר' וְתַחֲלִילֵת דִּין וְעֵיקַר הַגִּירוֹת - מֵעַכְבַּת וְדֵאִי. אֲבֵל הוֹדַעַת הַמִּצְוֹת, שֶׁמִּטְרַתָּה לְגֵרוֹם לְגֵרִים שִׁפְרָשׁוֹ, "דֵּאִי פִּרְשׁ נִפְרֹשׁ", אֵינָה מֵעַכְבַּת. כְּלוּמָר, שֶׁאֵף אִם לֹא נִסּוּ לְהַפְרִישׁוֹ, וְקִיבֵל עָלָיו הַמִּצְוֹת, וּמִל וְטַבֵּל כְּדִין - הִרִי זֶה גֵּר. וְכֵן נִרְאֶה כּוֹנֵנֶת הַנִּמּוּקֵי יוֹסֵף (שם) שֶׁכָּתַב עַל הַבְּרִייתָא:

וּמוֹדִיעֵין אוֹתוֹ - לְקַמֵּן מִפְּרֶשׁ טַעְמָא דְּכוּלְהוּ מִתְנִיתָא (כְּלוּמָר, שֶׁכָּל זֶה כְּדִי לְהַפְרִישׁוֹ), וְסִבְרָא דְּרִבּוּתָא ז"ל שֶׁאִם לֹא הוֹדִיעָהוּ אֵינוֹ מֵעַכְבַּת.

וְכֵן עֲמַדוֹ עַל חִלּוּק זֶה גַּם הָאֲחֵרוֹנִים, וְזֹאת כְּדִי לִישֵׁב מַה שֶׁנִּרְאֶה, לְכַאוֹרָה, גַּם כִּסְתִּירָה בְּשׁוֹלְחָן עֵרוֹךְ. שֶׁבְּסְעִיף ג' כָּתַב: "חוּץ מִקִּבְלַת הַמִּצְוֹת שֶׁמֵּעַכְבַּת". וְאִילוֹ בְּסְעִיף יב כָּתַב: "אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעָהוּ שְׁכַר מִצְוֹת וְעוֹנֶשֶׁן... הִרִי זֶה גֵּר".

15. כֵּךְ הִיא הַגִּירָסָה בְּשׁו"ע שֵׁם, יב.

וזו לשון החמדת שלמה (שם) :

ע"כ נראה לענ"ד, דקבלת מצות והודעת המצות שני ענינים הם. דקבלת המצות היא בסתם שקיבל עליו ליכנס בדת יהודית... והודעות המצות הוא להודיע לו ענין המצות... וכן שכרן ועונשן... וזה אינו מעכב. ולעולם בקבלת המצות בסתם מעכב, דזהו עיקר הגירות שנכנס לדת יהדות. ובזה אתי שפיר דברי השו"ע (ע"ש בדעת הב"ח).

וכדבריו (כנראה, בלי שראה אותם) כתב בשו"ת שרידי אש (שם), שהזכיר את הקושי הנ"ל בדברי הרמב"ם והשולחן ערוך, ותירץ :

ונראה, שצריך לחלק בין הודעת המצוות לבין קבלת המצוות. שקבלת המצוות היא שהוא מקבל על עצמו את כל המצוות... וזהו עיקר הגירות, וקבלה זו... - מעכבת אפילו בדיעבד. והודעת המצוות היא, שמודיעים לו שכרן ועונשן - וזה אינו מעכב.

וכן כתב גם בשו"ת **אגרות משה** (יורה דעה קו) ביישוב דברי השולחן ערוך. וכאמור, הטעם לחלק ביניהם פשוט, שהודעת המצוות מטרתה להפרישו בלבד, ולא מעיקר מעשה הגיור גופא.

ו. גדר קבלת המצוות המעכבת

עדיין צריכים אנו לברר, מה הם דיניה של קבלת מצוות המעכבת, ומה חובה זו כוללת? וכבר הזכרנו דברי הגמרא (יבמות מז, א) :

מודיעין אותו **מקצת** מצות קלות **ומקצת** מצות חמורות. ומזכירין לו איסור חלב (דוגמת איסורי אכילה), חומרת שבת (דוגמת ימים הקדושים ומועדים), וכן מזכירין לו מצות לקט שכחה ופאה ומעשר עני (דוגמת מצוות החסד שבין אדם לחבירו).

עוד מבואר שם, שרומזים לו על עניין עולם הבא. ושוב בזמן הטבילה : "מודיעין אותו מקצת מצות קלות וחמורות, טבל ועלה הרי הוא כישאל". הרמב"ם (שם, ריש פרק יד) הוסיף, שמודיעין לו עיקרי הדת, שהם ייחוד ה' ואיסור עבודה זרה (והעתיק דבריו השולחן ערוך שם, סעיף ב).

וכתב המגיד משנה, שאף על פי שאין זה מבואר בגמרא, דבר פשוט הוא, שכיוון שאלו עיקרי הדת והאמונה, צריך להודיעם בבירור ולהאריך עמם בזה.

הרי בפועל מודיעין לגר, לפני שמקבל על עצמו עול המצוות, מעט שבמעט מתורה ומצוות.

וכן אמרו בהדיא בגמרא שם :

ואין מרבין עליו ואין מדקדקים עליו, אמר ר' אלעזר מאי קראה? דכתיב (רות א, יח) "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה, ותחדל לדבר אליה", אמרה לה: אסיר לך תחום שבת - "באשר תלכי אלך", אסיר לך יחוד - "באשר תליני אליך", מפקדין שש מאות וי"ג מצות - "עמך עמי", אסיר לך עבודת כוכבים - "ואלהיך אלהי", ארבע מיתות נמסרו לב"ד - "באשר תמותי אמות", ב' קברים נמסרו לב"ד - "ושם אקבר", מיד "ותרא כי מתאמצת היא ותחדל וכו'".

הרי שייתכן, כי גר יקבל על עצמו תורה ומצוות, מבלי שידועות לו כלל רוב מצוות התורה. וגדולה מזו, הרי אמרנו לעיל שאין הודעת המצוות מעכבת וכל שקיבל עליו המצוות, אף על פי שלא הודיעו לו כלל מהמצוות, הרי זה גר. וצריך עיון, איזו קבלת מצוות יש כאן, אם כלל לא הודיעוהו מה הן המצוות? על כורחך לומר, שעיקר עניין קבלת המצוות (המעכבת), הוא באופן סתמי או כללי, שמקבל על עצמו כל מה שישאל חייבים וכל מה שיודיעוהו בעתיד. ולמעשה, כן כתב בשו"ת חמדת שלמה (שם):

דקבלת המצוות (המעכבת) היא **בסתם** שקיבל עליו ליכנס בדת יהודית, דזה הוי ממילא קבלת המצוות... ולעולם קבלת המצוות ודאי דמעכב, רק דזה נכלל בטבילת גירות, דכיון שטבל עצמו להיות גר ולהכנס בדת ישראל, ממילא הוי קבלת המצוות. כך היה נראה בעיני פשוט.

כלומר, שקבלת מצוות המעכבת, היא גילוי דעת ורצון להכנס בדת יהודית ולקיים מצוותיה, אף שעדיין אינן ידועות לו כלל. ומעתה נבין גם דברי הגמרא בשבת (סח, א) על המשנה: "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת". ואוקימנא שם רב ושמואל בתינוק שנשבה בין הגוים וגר שנתגייר בין הנכרים (ופירש רש"י - ולא ידע שבת מעולם), אבל הכיר ולבסוף שכח חייב על כל אחת ואחת. הרי שמצאנו גר שמעולם לא ידע על מצוות השבת, ומכל מקום, הרי הוא ישראל גמור והתחייב בחטאת. ואכן פירשו שם התוספות (ד"ה גר שנתגייר): "שנתגייר בין הנכרים בפני ג' כשרים, אלא שלא הודיעוהו שבת" (דאי נתגייר בינו לבין עצמו לא הוי גר). וזו לשון שו"ת אגרות משה (שם):

ואף שודאי מקבלין גרים אף שלא ידעי רוב דיני התורה, שהרי מודיעין אותם רק מקצת מצוות, ופשוט שאף רוב דיני שבת אין מודיעין אותן וגם מצינו עוד יותר שאף שלא ידע הגר שום מצוה הוא גר, דהא מפורש בשבת דף סח ע"ב "גר שנתגייר בין הנכרין חייב חטאת" וכו'. הרי נמצא, שלא הודיעוהו שום מצוה, אף לא עיקרי האמונה, ומכל מקום הוא גר (ונראה שהבין, שמי שלא

ידועה לו מצות שבת, מסתמא, לא ידועים עיקרי אמונה כגון בריאת העולם ויציאת מצריים וכל שכן שאר מצוות, הוא משום דאיירי, שקבל עליו לעשות כל מה שהיהודים צריכין לעשות, וזה סגי לגירות. ובדומה כתב בשו"ת שרידי אש שם, וזו לשונו:

חוץ מקבלת המצוות, היינו עצם הקבלה בדרך כלל, שמכניס את עצמו בעול המצוות שנצטוו ישראל. ואעפ"י שאינו יודע פרטי המצוות, מכל מקום נחשב לקבלה, כיון שמקבל על עצמו בדרך כלל לשמור דיני התורה.

נראה מדבריהם, שאף על גב שאין צורך בקבלת פרטנית של כל מצוות התורה, וסגי בקבלה כללית וסתמית, מכל מקום צריכה קבלה זו להתייחס באופן ישיר ומוחלט לקיום מעשי של המצוות. כלומר, צריכה להיות קבלה וגילוי רצון לקיים מעשה המצוות בפועל, אף שלא ידועות לו עדיין. וכדמוכח מלשונם: "שקיבל עליו ליכנס בדת יהודית" (חמדת שלמה), "שקיבל עליו לעשות כל מה שהיהודים צריכים לעשות" (אגרות משה), "שמכניס את עצמו בעול המצוות שנצטוו ישראל ואף על פי שאינו יודע פרטי המצוות" (שרידי אש).

יש שרצו לחדש, שעצם הרצון להתקשר עם עם ישראל כעם, ולקשור גורלו עם גורלם, אף על פי שאין בו כל כוונה של קבלה מעשית, מהווה קבלה סתמית המעכבת. והנה אין ספק, שהרצון לקשור גורלו עם גורל עם ישראל מבחינה לאומית, הוא חלק חשוב של תהליך הגיור, ואף שלב ראשוני ביותר בתהליך זה. אולם, לא מצאנו שרצון כזה יוכל למלא את מקומה של הקבלה המעשית (אף רצונית וסתמית) של מצוות התורה. וראיה לכך, מהגמרא ביבמות שהזכרנו לעיל, שדרשו ממגילת רות:

ואין מדקדקים עליו... דכתיב: "ותרא כי היא מתאמצת ללכת אתה"... אמרה לה: אסיר לך תחום שבת - "אל אשר תלכי אלך"... מקפדינן שש מאות וי"ג מצות - "עמך עמי".

הרי, שהרצון להתקשר לעם ישראל בא לידי ביטוי ברצון לקיים מצוות התורה, לפחות באופן כללי. גם אם נדחוק לומר, שהרצון להתקשר לעם ישראל יכול למלא את תפקידה של קבלת המצוות המעכבת, יש לומר, שזה דווקא בתקופה שהגר רואה שכל ישראל נוהגים כדת תורה בכל מקום ומקום, וממילא מבין, שההתקשרות ל'עם' תגרור אחריה ממילא, ובעל כורחו, שינוי 'מעשי' בקבלת מנהגיהם באשר יהיו. מה שאין כן, בתקופה שהגר רואה שרוב ישראל נוהגים ממש כאומות העולם (ר"ל), ואינם שומרים תורה ומצוות, ואין כאן כל תוכן של תורה ומצוות בגירות כלל, וצריך עיון (ועיין עוד בדברי האחיעזר שנכתוב בהמשך).

ז. המשך גדר קבלת מצוות המעכבת - קבלה חלקית

עד כאן ביארנו, שבקבלת מצוות כללית וסתמית, אף שאינה מפורטת, סגי. אולם, יש לברר מה הדין כשהייתה הודעת מצוות כדין, אלא שהגר מודיע שיש מצוות שאין בדעתו לקיימן. הנה מבואר במסכת בכורות (ל, ב):

עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בר' יהודה אומר: אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים.

וכך כתבו האחרונים¹⁶. הרי, שאם קבל עליו כל המצוות חוץ מדבר אחד, גרע טפי ממי שלא ידע כלל פרטי המצוות.

מיהו יש לברר, אם דין זה הוא רק לכתחילה (כדמשמע מהלשון 'אין מקבלין אותו'), ואם התגיייר - הרי זה גר (וממילא, הוא יתחייב אף באותה מצוה שהיה בדעתו לא לקיימה), או דלמא, דבר זה מעכב את הגירות בדיעבד - ואינו גר.

יש להביא ראיה, שדין זה הוא רק לכתחילה ובדיעבד הרי זה גר, ממה שמצאנו בגמרא (שבת לא, א): "מעשה בנכרי שבקש להתגיייר בשביל 'שישימוני כהן גדול'. בא לפני שמאי והוציאו בנזיפה" (פירש רש"י - דתניא, הבא להתגיייר וקבל עליו תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, והרי אסור לגר לשמש ככהן). אבל הלל קבלו וגייירה, והסביר רש"י (ד"ה גיירה): "וסמך על חכמתו, שסופו שירגילו לקבל עליו. דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד, שלא היה כופר בתורה שבעל פה, אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה, והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו".

על כורחך, לדעת רש"י, דין זה שאין מקבלין אותו הוא רק לכתחילה, והוקשה לו איך הלל קבלו לכתחילה, ותיירץ שידע שסופו לקבל. שאילו היה דין זה מעכב בדיעבד, מה יועיל מה שיקבל אחר כך, הא סוף סוף היה חיסרון בקבלת המצוות בשעת הגיור. ושוב ראיתי, שהאריך בשאלה זו בשו"ת אגרות משה (שם) והזכיר שם ראיה זו. והעלה, שיותר נוטה לומר, שדין זה הוא רק לכתחילה, עיין שם. וכתב, שכן מוכח בגמרא יבמות כד, ב דאמרינן: "כולם גרים הם", וכלול בזה גם איש שנתגיייר לשום אשה ואשה שנתגייירה לשום איש (ויתבאר בסמוך), והרי יש בזה איסור, כמבואר שם במשנה, ומכל מקום הרי זה גר. וכן נוטה דעת הרב קוק בשו"ת דעת כהן שם. אולם, בשו"ת אחיעזר (שם) משמע, שסובר שדין זה מעכב את הגירות בדיעבד (עיין שם סוף אות ד וסוף אות ה). ועוד משמע, שהחמיר אפילו במילי דרבנן.

ובעניין זה כתב באגרות משה (שם) סברה חדשה, שנשאל על גיורת שאינה רוצה ללבוש בגדים צנועים כדרך בנות ישראל הצנועות, והוי שאינה מקבלת דבר אחד מדברי תורה.

16. דין זה הוזכר בגמרא כדבר מוסכם בלי חולק, ואם כן, פלא שהרי"ף, הרמב"ם ושאר ראשונים לא הזכירו דין זה, וכבר תמה על כך בשו"ת דעת כהן סימן קנד, וכתב: "אמת הדבר, שיש לתמוה על השמטת הפוסקים הלכה זו לגמרי, ומכל מקום הלא משנה לא זזה ממקומה ואין חולק על זה, על כל פנים כדעת תנא קמא שחוץ מדבר אחד משל תורה אין מקבלין אותו". וכן סתמו להלכה בשו"ת אחיעזר (שם) ושו"ת אגרות משה (שם קו) ושאר אחרונים. ובשו"ת אחיעזר (שם) החמיר גם בדברי סופרים.

וזו לשונו :

ויש לדון מצד אחר, דמאחר שנפרץ תלבושת הפריצות (בעוה"ר) גם בבנות ישראל, ואף באלו שהן שומרות תורה, שלכן הנכריה שבאה להתגייר הרי חושבת שהוא רק חומרא בעלמא, שרוצים הרבנים להטיל עליה יותר מהדין, מאחר שידעת מנשים שמחזיקין אותן לשומרי דת מתלבשות בתלבושת פריצות, ואף שאומרים לה הרבנים שהוא דבר איסור אינה מאמינה להם¹⁷.

ברם, למעשה לא רצה לסמוך על סברה זו.

עוד סברה חשובה בעניין זה, נמצאת בדברי האחיעזר (שם) וזו לשונו :

נראה, דדין זה, דנכרי שבא להתגייר ולקבל עליו כל המצות חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרים דאין מקבלים אותו, היינו **במתנה** שלא לקבל **ושיהיה מותר לו** דבר זה מן הדין, בזה אין מקבלים אותו, דאין שיור ותנאי בגירות ואין גירות לחצאין. אבל במי שמקבל עליו כל המצות, רק שבדעתו לעבור **לתיאבון** - אין זה חיסרון בדין קבלת המצות. ומהא טעמא נראה מה שחשש הרה"ג מהר"י פאזען לגייר, לפי שלא ישמור דיני ישראל כהלכה, אפשר לומר דאין לחוש לזה, כיון דמקבל עליו כל המצות, אף שחושב לעבור על איזה מהמצות אחר כך לתיאבון מכל מקום אין זה מניעה לקבלת המצות. ודוקא היכא שמתנה שלא לקבל עליו, זהו חיסרון בקבלת המצות דמעכב. אולם, היכא שברור הדבר שבודאי יעבור אחרי כן על איסורי תורה, חילול שבת ואכילת טריפות, ואנו יודעים בבירור כונתו, שאינו מתגייר רק לפנינו ולבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח, שמה שאומר שמקבל עליו המצות לאו כלום הוא¹⁸.

וראייתי בקובץ תורה שבעל פה (יג), שסיפר הרב אונטרמן זצ"ל על גר שנשאל על ידי הדיינים, מה יעשה אם יתבקש באופן דחוף להגיע למקום עבודתו ביום שבת קודש תוך איום על משרתו, והלה הודה שבליט ברירה ילך, ועקב תשובתו לא גירוהו. וכתב הרב אונטרמן, שלפי דברי האחיעזר הנ"ל, שלא כדין עשו בחקירות כאלו, ושאין בתשובתו חיסרון בקבלת מצוות. אולם הוסיף כי ברור, שכל זה כשיש חשש שייכשל לעיתים רחוקות בדברים לא שכיחים בלבד, אך כשמדובר על מי שודאי ייכשל, כגון שקבע מקום דירתו בקיבוץ לא דתי וכדומה, או שמועסק בקביעות בשבת במקום עבודתו, ודאי שאין כאן קבלת מצוות, כמו שכתב האחיעזר בסוף דבריו.

17. והאמת, שכן משמע ברש"י שבת לא, א ד"ה גייריה, אלא שנראה מדבריו דרק, אם מובטח שבסוף תקבל, וצריך עיון.

18. ויתבאר עוד בסמוך.

ח. גיור שלא לשם שמיים

גיור שלא לשם שמיים פירושו, שמתגייר כדת וכדין כולל קבלת כל המצוות, אלא שהמניע אותו אינו כוונה לשם שמיים, אלא ממון, כבוד, נישואין וכדומה. ביבמות כד, ב שנינו במשנה: "הנטען... על עובדת כוכבים, ונתגיירה - הרי זה לא יכנוס. ואם כנס, אין מוציאין מידו". הרי, למרות שלכאורה, נתגיירה אותה נכריה על מנת להינשא לאותו יהודי החשוד עליה - הרי זה גר (דהא אין מוציאין אותה מידו והיא אשתו), וכן דייקו בגמרא שם: "הא גיורת מיהא הוי". והקשו בגמרא מברייטא:

אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים לשום עבדי שלמה, אינן גרים - דברי ר' נחמיה. שהיה רבי נחמיה אומר: אחד גירי אריות ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר - אינן גרים.

אולם, קושיה זו נדחתה מפני שאין הלכה כרבי נחמיה כדאיתא עלה: "א"ר יצחק... משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים הם" (ומה דאמרינן במשנה שלא יכנוס לכתחילה, היינו משום "הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים" (משלי ד, כד). פירוש: שלא לחזק את הקול). נמצא, דגירי אריות ואיש שנתגייר לשם אשה וכו', אף על פי שכוונתם הייתה שלא לשם שמיים - הרי אלו גרים. ברם, בגמרא שם מובאת עוד ברייתא:

ת"ר, אין מקבלין גרים לימות המשיח, וכיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה.

מכאן משמע, שמה שאמרו: "הלכה כדברי האומר כולם גרים הם", היינו רק בדיעבד, אבל לכתחילה, אין מקבלין גרים שאין כוונתם לשם שמיים. וכך פסק הרמב"ם (שם יג-יז):

סוד הדבר כך הוא, שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר, בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת. ואם איש הוא, בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא, שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל. אם לא נמצא להם עילה - מודיעין אותן כובד עול התורה... ומקבלין אותן... לפיכך, לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה בימי דוד - שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה - שמא בשביל המלכות והטובה הגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם - אינו מגירי הצדק... גר שלא

בדקו אחריו... ומל וטבל בפני שלשה הדיוטות - **הרי זה גר**, ואפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל **יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו**.

והעתיק דבריו השולחן ערוך (שם סעיף יב). ועל מה שאמרו בגמרא, שלא קיבלו גרים כל ימי דוד תמוה, שהרי מבואר ביבמות (עט, א), שבימי דוד (במעשה הגבעונים) נתוספו לישראל ק"ן אלף גרים. וכן הקשו התוספות (כד, ב ד"ה לא בימי דוד) ותירצו: "די"ל, מעצמן נתגיירו". וכן כתב הרמב"ם שם, וזו לשונו: "ואף על פי כן, היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול **חוששין להם**, לא דוחין אותן, אחר שטבלו מכל מקום, ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם"¹⁹.

והנה, לשון הרמב"ם שהזכרנו לעיל, צריך בירור. שפעמיים בדין זה חזר על הביטוי "חוששין להם". פעם אחת בהלכה טו, אודות הגרים שקבלו הדיוטות בימי דוד, "חוששין להם לא דוחין אותן.. ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם". ופעם שנייה בדין גרים שקבלו הדיוטות, בלי לחקור אם באו מפני דבר אחר, "וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו". משמע, שאפילו בדיעבד אין הגיור מוחלט. גם דברי הרמב"ם בהלכה יז צריכים עיון, שבתחילת דבריו כתב: "גר שלא בדקו אחריו... ומל וטבל בפני שלשה הדיוטות - הרי זה גר", ובסוף דבריו כתב: "ואפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל - **יצא מכלל הגוים**". מדוע שינה כאן לשונו, ולא כתב הרי זה גר? ונבאר דבריו בהמשך.

ט. היחס בין גירות שלא לשם שמיים לקבלת מצוות

כאמור, בדיעבד קיימא לן ש"כולם גרים הם", וכלשון הרמב"ם (שם): "אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל - יצא מכלל הגוים". אולם, דין זה צריך ביאור, שלכאורה, יש להקשות למה הוי גר בדיעבד? הרי אם נודע שחזר בשביל דבר אחר, מניין לנו שקיבל עליו את המצוות, והא זהו לעיכובא? על כורחך צריך לומר, שמה דקיימא לן שבדיעבד כולם גרים, אף על פי שנודע שלא הייתה כוונתם לשם שמיים, היינו דווקא בידוע

¹⁹ ועיין ביבמות עו, שהתקשו בגמרא במה שנמצא ששלמה גייר בת פרעה, והרי הוי לשם מלכות, ותירצו, דבלאו הכי היתה בת מלך, עיין שם. אולם, במסקנה שם משמע, שכלל לא נשא נשים אלו, אלא מתוך אהבתו אותן, העלה עליו הכתוב כאילו נשאן. וצריך עיון ברמב"ם (שם) שתפס כתירוץ הראשון. עוד הקשו התוספות (שם) מהא דהלל (שבת לא, א) שגייר נכרי לשם כהונה גדולה, ואיך קיבלו אחר שידע שזוהי כוונתו? ותירצו, שהלל היה בטוח דסופו לעשות לשם שמיים. ועל פי זה כתבו הבית יוסף בבדק הבית (שם) ובש"ך (שם, ס"ק לא) שבעינן חקירה זו אם כוונתו לשם שמיים או לדבר אחר, הכל לפי ראיות עיני הבית דין. ונראה לפי זה, להסביר מה שכתבו התוספות יבמות קט, ב ד"ה רעה, שאברהם נענש מפני שדחה והרחיק את תמנע. והרי, לכאורה, כדין עשה, שוודאי לא היה כוונתה לשם שמיים, אלא לשררה. וצריך לומר, שמסתבר, שלפי המצב, היה קרוב לוודאי שבסופה תעשה לשם שמיים, והיה לו לקבלה כמו שעשה הלל. ועיין עוד בדברי היעב"ץ (הגהותיו לסנהדרין צט, ב). ועיין תורה שבעל פה יג, עמודים כא-כב בדברי הרב עובדיה יוסף בזה.

לנו שהייתה גירות גמורה עם קבלת מצוות שלמה. ולמעשה, כן נראה בתוספות (חולין ג, ב ד"ה קסבר). שביבמות (כד, ב) אמרין שגרי אריות גרים הם בדיעבד, ואילו בחולין (ג, ב) איכא חד מאן דאמר ד"כותים גרי אריות הן", ושחיתתן פסולה כמו של גוים. הרי מכאן משמע, דגרי אריות אינם גרים אפילו בדיעבד²⁰! ותירצו בתוספות (שם):

אע"ג דאמר בסוף פ"ב דיבמות: "אחד גרי אריות וכו' כולם גרים גמורים", היינו כשמתגייר לגמרי מפחד אריות, אבל כותיים לא נתגיירו לגמרי, דכתיב במלכים ב (יז, לג): 'את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים', ומאן דאמר (שהכותיים) גרי אמת הן, קסבר דשוב נתגיירו לגמרי".

וכן כתב המאירי (יבמות כד, ב):

ואע"פ שלדעת האומר כותיים גרי אריות הם... כותיים שאני, שעובדי ע"ז היו... אבל כל שנתגיירו לגמרי אע"פ שלסיבה נתגיירו - גרים גמורים הם.

ודבר זה כבר ביאר גם הרמב"ם בפירוש המשנה (ברכות פ"ח מ"ח):

והיו מחזיקים (את הכותים), שהם מאמיני הדת מיחדים ואינם עובדים עבודה זרה, עד שחקרו חכמים אחריהם ומצאום מקדשים את הר גריזים... ונודע שהם עובדי עבודה זרה... ואז הורידום במעלת גוים גמורים לכל דבריהם... הרי הם גרועים מן הגוים מאד.

עולה מדבריהם, שמה שקיימא לן, בדיעבד "כולם גרים הם", היינו דווקא כשנתגיירו לגמרי. וצריך לדייק בדבריהם, מה בדיוק הפסול בגירותם של הכותים? ומהו זה שאמרו ששאר גרי אריות נתגיירו לגמרי - איך יודעים זאת?

והנה בדבר הכותים, נראה פשוט, שבעת שהתברר שהם עובדי עבודה זרה, התברר למפרע שלא קיבלו על עצמם בלב שלם את המצוות. לכן, אפילו בדיעבד אינם גרים. וזהו שכתבו התוספות: "אבל כותים לא נתגיירו לגמרי, דכתיב וכו'". פירוש, לא קיבלו מצוות, ולמפרע התברר שאינם גרים כלל. וכמו שמבואר ברמב"ם, שרק אחרי שחקרו, התגלה שעבדו עבודה זרה ופסלום.

ומעתה למדנו מה הם גרי אריות שנתגיירו לגמרי. ודאי הכוונה היא, שידוע לנו שקיבלו על עצמם מצוות לגמרי, וכדמוכח מלשון התוספות. נמצא, שמה דקיימא לן, שבדיעבד גרי אריות וכו' - כולם גרים הם. היינו דווקא, כשידוע לנו שקיבלו עליהם מצוות בלב שלם. ושוב ראיתי, שכך כתב בשו"ת דעת כהן (שם) בהסבר דברי התוספות:

20. וקושיה דומה עולה מהגמרא בקידושין עה, ב, עיין שם.

ואע"ג דקי"ל כמ"ד כולם גרים הם... ונכלל בזה גם כן איש שנתגייר לשום אשה ואשה שנתגיירה לשום איש, נראה מדברי התוספות חולין דף ג' ע"ב ד"ה קסבר... דהיינו דוקא כשהגירות היתה שלמה בקיום המצות, אבל כשלא נתגיירו לגמרי, דהיינו בלא קיום המצות ושמירתן, וגם הכונה היתה בלתי הוגנת - אז הם גרועים מסתם גרי אריות... ובלשון התוס' דחולין שם ש"לא נתגיירו לגמרי", ומשמע, דלאו דוקא ע"ז, אלא כל שלא מקיימים מצות, וגם המחשבה היתה שלא כראוי - אז אין כאן גירות כלל.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם קנז):

וגר שמהני לשם אישות בדיעבד, איירי שבשביל האישות קבל עליו מצות באמת.

וכתב עוד (שם קכה): "ואף שבדיעבד הם גרים, הוא דווקא כשקבלו לקיים כל המצות". וכאמור, דבריו מבוארים בתוספות ובמאירי. ועדיין יש לשאול, היאך אנו יודעים שאכן 'נתגיירו לגמרי', כלומר, היאך אנו יודעים, שקיבלו על עצמם את המצוות בלב שלם באמת? ולכאורה, גם זה מפורש בתוספות בחולין (שם), שניתן לקבוע דבר זה אך ורק לפי התנהגות הגר אחר גירותו, וכל שראינוהו שאינו מקיים תורה ומצוות אחר גירותו, זהו סימן שלא קיבל עליו עול מצוות. והרי כך היה במעשה הכותים, שאחר שהתגלה שעבדו עבודה זרה - פסלום, שאז נודע שלא נתגיירו לגמרי. אך אין תשובה זו מספקת, שהרי אפילו ראינו שנוהגים כדת ישראל, כיוון שידוע שנתגיירו לסיבה אחרת ולא לשם שמיים, מנין לנו שקיבלו המצוות בלב שלם? והא ייתכן, שמה שאמרו, שמקבלים עליהם מצוות זהו רק בפה בלבד כדי שנקבלם?

אכן הנמוקי יוסף (יבמות ה, ב בדפי הרי"ף), הריטב"א (יבמות כד, ב) והרמב"ן (שם) הסבירו, דהא דקיימא לן כולם גרים טעם הדבר, שכיוון שנתגיירו וקיבלו עליהם (אף שלא לשם שמיים) "חזקה דאגב אונסייהו גמרי וקבלי". כלומר, מכיוון שהיה צריך להתגייר כדי להשיג אותה המטרה שעבורה בא להתגייר, חזקה שנתגייר כדין. בשו"ת אחיעזר (שם) האריך לבאר חזקה זו 'דאגב אונסייהו גמרי וקבלי'. שלכאורה, יש כאן חידוש גדול, שאף על גב שיש אומדנא דמוכח, שכוונתם שלא לשם שמיים אלא לשם אישות וכדומה, יש חזקה (כנגד האומדנא) שמכל מקום קיבלו עליהם מצוות כדין. והסביר שלרבי נחמיה, הסובר שאינם גרים (יבמות כד, ב), היינו טעמא, שבלב אין כוונתו לקבל מצוות רק מסיבה אחרת. ואף על פי שדברים שבלב אינם דברים, כיוון שכאן יש אומדנא דמוכח, שזוהי כוונתו (שהרי ידוע לנו שבא לשום אשה וכו') בכי האי גוונא קיימא לן, שדברים שבלב דברים הם, שהרי הוי דברים שבלב כל אדם (עיין היטב קידושין מט, ב תוספות ד"ה דברים שבלב). ואילו לדינא, דקיימא לן כולם גרים, פירוש, דאף על גב דיש

אומדנא דמוכח דכוונתו לשם אישות, מכל מקום, משום אונס הרצון, גמרי ומקני וקיבל הגירות בלב שלם, ולכן איכא אומדנא (הפוכה) שגמר ומקבל בלב שלם. כלומר, יש אומדנא שכוונתו בלב שלם דמשום אונסייהו גמר וקיבל.

והנה לכאורה, לפי הסבר זה בדברי הנמוקי יוסף, אף אם אחר כך ראינו שלא שומרים הגרים את המצוות, עדיין יש מקום לומר שמתחילה קיבלו בלב שלם, והרי הם כישראל שחזר לסורו. וזהו לכאורה בניגוד לדברי התוספות, המאירי והרמב"ם שהזכרנו לעיל. אולם, השו"ת אחיעזר חזר בו מפירושו זה, וכתב שאין להשוות דיני גיור לשאר דיני קניינים וכו', שבהם אמרנו שדברים שבלב אינם דברים (שהרי שם עיקר המעשה בפועל, ואין חשיבות כל כך למחשבה), "דשאני גירות מכל הקניינים **שעצם קבלת המצוות והגירות הוא דברים שבלב**, וכל זמן שלא נתגייר ודאי בלב שלם לא הוא גר... על כורחך צריך לומר, שלגירות לכולי עלמא בעינן **לב שלם**, ולא אמרינן בזה דברים שבלב אינם דברים. לפיכך, אם באמת לא נתגייר בלב שלם לא הוא גר, ורק 'מצד הדין' אמרינן שלהלכה כולם גרים הם, ואמרינן 'דאגב אונסא גמרי וקבלי' בלב שלם, ובאמת לא הוא גר עד שנודע בודאות שקבל בלב שלם (וזה כמובן ניתן להבחין, רק על פי מעשיו אחר הגיור)". נמצאו דבריו עולים בקנה אחד עם דברי התוספות, המאירי והאחרונים שהזכרנו. מעתה, מה שכתבו הראשונים: 'דאגב אונסייהו גמרי וקבלי', כוונתם שלעת עתה, עד שיתבאר הדבר, יש להם חזקה מצד הדין שקיבלו על עצמם את המצוות.

לאור הנ"ל, ניתן להבין את דברי הרמב"ם שהתקשינו בהם לעיל, במה שכתב "חוששין להם עד שיתבאר צדקתו", "ועד שתראה אחריתם". כוונתו בזה לבאר, שאף על גב דקיימא לן כולם גרים הם, אין הדבר מוחלט. שמאחר שנודע שנתגיירו שלא לשם שמיים, יש לחשוש שמא לא קיבלו על עצמם בלב שלם את המצוות. לכן, אם עברו הדיוטות וקיבלו אותם, צריך להמתין ולבדוק אחריהם "עד שתראה אחריתם" ו"עד שיתבאר צדקתם". כלומר, לבדוק האם אכן נוהגים כדת ישראל, שרק אז נדע שעלתה להם גירותם, הא בלאו הכי, אינם גרים כלל, כמו הכותים.

וכן הסביר האחיעזר (שם) את דברי הרמב"ם: ומהאי טעמא חוששים לו עד שתיתברר צדקתו, אע"פ דמצד הדין אנו אומרים דחזקה דגמר בלב שלם, אבל אם באמת לא נתגייר בלב שלם לא הוא גירות (וזה אפשר לדעת רק לפי מעשיהם, כמעשה הכותים), ולכן 'חוששין להם', פירוש, חוששין להחמיר עד שיתבאר צדקתו ועד שיראה צדקתם, שרק אז נדע שאכן גמר וקבל בלב שלם. ולמעשה, עד שנדע שודאי קבלו מצות בלב שלם - הוא ספק גר. עכת"ד. וחזר והבהיר שם, וזו לשונו:

אולם היכא שברור הדבר... ואנו יודעים בבירור כונתו, שאינו מתגייר רק לפנים ולבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח, שמה שאומר שמקבל עליו המצות - לאו כלום הוא, א"כ זהו חיסרון בקבלת המצות דמעכב.

וכתב הרב אונטרמן על פי דבריו (תורה שבעל פה יג, עמוד טז), שאם הגר קבע מקומו

בקיבוץ לא דתי, אף על פי שאומר כי אינו אוכל בשר ולא יעבוד בשבת - נראה, כי אין כאן גירות²¹. ובדרך זו הלך הרב פינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה שם) וכתב:

בגר שאין סהדי שלא קבל מצות, אף שאמר בפיו שמקבל... פשוט וברור, שאינו גר כלל אף בדיעבד, וכן הורה אבא מארי הגאון זצלה"ה הלכה למעשה בסטראבין בעובדא כזו, שאינו גר כלל בין לקולא בין לחומרא, שקבלת מצות בגר מעכב... ואף אם אמר בפיו שמקבל מצות, אם אכן סהדי שאינו מקבל עליו באמת - אינו כלום. וגר שמהני לשם אישות בדיעבד, איירי שבשביל האישות קבל עליו מצות באמת, והוא ברור ופשוט... ובכלל, איני יודע טעם הרבנים הטועים בזה.

ובמקום אחר כתב (שם קו):

ולכן, פשוט שיש לחוש, שאף שאומרים לפני הב"ד שנוקק להם, שהם מקבלים עליהם המצות, אינו אמת וצריך לבדוק ביותר... יש לחוש שמא אף שקבל המצות בפיו, לא קבלם בלבו, וכיון שיש טעם וסברא לחוש לזה, הוא כאן סהדי, שיש ספק שאין בזה שוב משום דברים שבלב אינם דברים... וברוב הפעמים, ואולי גם כל הפעמים הרי הבן ישראל שרוצה בנכרית ובת ישראל הרוצה בנכרי אינם שומרי תורה בעצמם, שלא מסתבר, שהנכרי והנכרית שמתגיירין בשבילם ישמרו דיני התורה יותר מהם, שהיו כאן סהדי שאין מקבלין המצות בודאי.

והנני ידו שנית בשאלה חמורה שנשאל (שם חלק אבן העזר ג, ד) אודות נכרי שנתגייר וניכר שלא קיבל מצוות (מזה שלא שמר דיני התורה אחר הגירות), וברח מביתו ונשא אשה נכרית, והשאיר אשתו עגונה ונעלמו עקבותיו. ופסק, שאף אם היה גיור כדת וכדין, "מכל מקום הא ודאי לא קבל המצות כלל שזהו עיקר בהגרות... דהא ראינו שלא נזהר מאיסורי התורה והמצות אפילו יום אחד, שלכן אף שאמר בפיו, שמקבל מצות ברור שלא היה בליבו כן". והוסיף, שאין לחוש שמא בשעת קבלתו המצוות בפיו בפני בית דין, קיבל כן גם בלבו, ואחר זה חזר בו, שלא נבטל גירותו והוא בדין ישראל מומר (ואם כן צריכה אשתו גט):

שנראה, שאין לחוש לזה, שהרי מצינו שגם חזקה דהשתא נחשבת חזקה בקידושין... ולכן בגר שאין לו חזקת כשרות, שהרי לא הוחזק בהנהגה דקבלת מצוות, ומצד דבריו שמקבל עליו, ודאי לא הוי מוחזק שקיבל,

21. ועיין עוד בשו"ת דעת כהן (שם), דאם קיבלו באופן שמסתבר שלא ישמור תורה ומצוות, ולא רק שייתכן שאין כאן גירות, אלא אפילו נניח שיש כאן גירות - עוברים המגיריים על "לפני עור לא תתן מכשול", שהרי הם מכשילים אותם, בזה שמחייבים אותם בעונשין של איסורי תורה, וקודם שבאו לידי מידה זו לא נתחייבו בהם. והרי אנו מצווים על "לפני עור" אפילו בגוים.

שאומדנא הוא להיפוך, שרק בפיו אמר זה ובליבו מעולם לא קיבל מצוות.

לכן העלה, שאין כאן גירות כלל, ובעלה נכרי גמור, ואשתו אין לה דין אשת איש ומותרת להנשא בלא גט, חוץ מלכה, שנפסלה בביאת נכרי.
לאור דברים אלו, נבין היטב מדוע שינה הרמב"ם לשונו בהלכה זו, וכתב בתחילה "הרי זה גר", ואחר כך השתמש בביטוי "יצא מכלל הגוים". שהרי בתחילת דבריו שם, מדובר שלא נודע להם סיבה לגירותם, ולכן אף על פי שלא בדקו אחריו כדין, מכל מקום - הרי זה גר. אבל בסוף דבריו מדובר (כמבואר בלשונו), שנמצאה להם עילה וסיבה, ולכן דינו "שיצא מכלל הגוים", אבל עדיין אינו גר גמור - "עד שיתבאר צדקתו".
מעתה, נחזור למה שכתב הרמב"ם שם בהמשך דבריו: "חוששין לו עד שיתבאר צדקתו... ואפילו חזר ועבד עבודה זרה הרי הוא כישראל משומד שקידושו קידושין". פירוש, חוששין לו עד שיתבאר צדקתו, ואם אכן התבאר צדקתו - אז אפילו חזר ועבד עבודה זרה הוא כישראל, אך קודם שהתבררה צדקתו, אם חזר לסורו - לא הוי גר (ועיין היטב בגר"א שם אות כח).
ומעתה, נבין גם דברי הרמב"ם שם בהלכה יח, שכתב:

ומפני זה אמרו חכמים: "קשים להם גרים לישראל כנגע הצרעת", שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל. וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו. צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה וכן ברוב הנסיונות, האספסוף היו בהן תחלה.

ודאי רצה לומר, שמאחר שהחוזרים בשביל דבר אחר פעמים שאינם גרים אפילו בדיעבד, כגון שלא קבלו עליהם המצוות, ומטעין את ישראל בכך. ומאחר שידוע שנתגיירו והוחזקו כגרים תחילה, אף שבדיעבד אינם גרים, קשה לפרוש מהם אחר שנתגיירו, ונמצא גוים מעורבים בישראל ומחטיאים אותם, כמו שהיה במדבר. לכן, קשים גרים לישראל כצרעת.
לעיל הזכרנו דברי הנמוקי יוסף והרמב"ן, שמה דקיימא לן, בדיעבד 'כולם גרים הם', אף שלא הייתה כוונתם לשם שמיים, היינו מטעם 'אגב אונסייהו גמרי וקבלי'. מטעם זה, מצד הדין חוששין להם, שמא נתגיירו לשם שמיים, עד שתתבאר צדקתם (כפי שביאר דבריהם האחיעזר). אולם, בימינו נולד ספק גדול בדין זה, וכבר הרגיש בזה הרב הרצוג זצ"ל (פסקים וכתבים ד, עמוד שכד), נעתיק כאן בדבריו:

ודע, שמתוך דברי הריטב"א ז"ל הנ"ל נולד אצלי ספק גדול בעצם דין הגרים בזמנינו. שאומדנא זו, שאגב אונסיה גמר וקבל, היתה שייכת לפנינו בישראל, שמי שחילל שבת בפרהסיא ואכל נבילות וטריפות וכו', היה בזוי ומנודה ופושע ישראל. וכיון שיצא מכלל גוים וישראל היו מנדין אותו - היה אויב ואבוי לו, והגוים היו שונאין ורודפים את זה שיצא מכלל דתם. אבל בימינו, שהגוים בהרבה מקומות אינם מתערבים בזה, ואין זה עסקם, ששורר חופש

גמור בענין הדת, ובישראל יכול אדם, לצערנו, להיות גם מנהיג עובר על עיקרי הדת בפרהסיא באין מכלים דברם, מאין לנו אותה אומדנא שקיבל עליו באמת, עכ"פ לשמור את הדת במעשה? ובשלמא כשאין סיבה חיצונית לתלות בה את גירותו, אנו מחזיקים שכוונתו להדבק בדת ישראל. אבל כשיש הוכחות בשביל מה הוא מתגייר, ויודע כמונו שלא ירחיקו אותו כלל, אם אחר גירותו יחלל שבת וכדומה - מאין לנו רגלים להחזיק שקיבל עליו לשמור?

והוסיף :

ומעתה אני אומר שאשתני עלמא... ואם כן, יש אומדנא חזקה כשידוע שאדם נתגייר לשם אישות, שלא היתה כונתו לקבל מצות, אלא לעשות דבר פורמלי לאפשר לו להנשא את בחירת ליבו וכדומה. ולמה יחליט לשמור את המצות כשמצב כך בישראל?

י. גירות לשם אישות - פסקי הלכה

שאלה מעשית ביותר בדין גירות שלא לשם שמיים, היא אודות גירות לשם אישות, 'איש לשום אשה ואשה לשום איש'. וכבר ביארנו לעיל, שלכתחילה אין לקבלם כמבואר בגמרא ובראשונים. והבעיות ההלכתיות הן ברורות :

- א. לכתחילה - אין לקבלם, שהרי אין כוונתם לשם שמיים, אלא לשם אישות.
- ב. כיוון שעל פי רוב האיש (היהודי) נטען על הנכרית (הבאה להתגייר), לפני הגיור, הרי יש איסור דרבנן לכונסה, כמבואר במשנה (יבמות כד, ב) : "נטען על הנכרית ונתגיירה - הרי זה לא יכנוס". והרי נכריה המתגיירה על מנת להנשא לו, הוי כמקבל תורה ומצוות חוץ מדבר אחד וכו'. שהרי למעשה, מתנה גיורה בלעבור על איסור זה ודאי.
- ג. על פי רוב, מדובר בשאינם שומרים תורה ומצוות. ואם כן, יש לפקפק בקבלת המצוות שלהם אפילו בדיעבד.

להלכה, יש לחלק בין שני מקרים שונים :

- א. כשמדובר על זוג שטרם נישאו זה לזו, והם עדיין רווקים, והיהודי רוצה שתתגייר על מנת שתנשא לו (או איפכא).
- ב. כשכבר נישאו זה לזו בנישואין אזרחיים, וכעת מבקש הצד הלא יהודי להתגייר.

והנה, כשמדובר על רווק(ה) הרוצה להתגייר לשם אישות, פסק בשו"ת אחיעזר (שם) באופן

חד משמעו שאסור לגייר לכתחילה :

נראה, שאין לב"ד כשר לקבלה לגירות, כיון שכונתה לשם אישות. וגם אחר שנתגיירה אסורה לו, מצד נטען על הנכרית, ונתגיירה דלא ישאנה. ומה שחשש... שמא תבא לפני רעפארמער, אמת הדבר שזהו חשש גדול, שאצל רעפארמער לא תהיה הגירות כדת... מכל מקום, אין לנו לחוש לזה, ועל הב"ד כשר להזדקק רק באופנים המבוארים בפוסקים להלכה. וגם אין לצדד להתיר איסורא זוטא כדי שלא לעבור... איסור חמור... דהא בנידון דידן, די ש לחוש בזה בודאי שלא תשמור פתחי נדה וטבילה ויהיה בועל נדה בכרת, ובנכרית אין איסור נדה.

אולם, בכאלו שכבר נישאו בנישואין אזרחיים, יש שהקלו. בין המתירים, הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת סימן רל, שהעלה להקל ולהתיר לכתחילה בכהאי גוונא שכבר נישאו. וצריך להיתר דברי הרמב"ם_בתשובת פאר הדור (הביא דבריו האחיעזר שם), שבכהאי גוונא יש להקל מצד איסור נטען על הנכרית ופנויה, משום תקנת השבים ו"עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהילים קיט, קכו), כדי שלא יצאו לתרבות רעה. וכעין שפסק הרמ"א, אבן העזר סוף סימן קעח, סעיף ה, עיין שם. אולם, אין זה עדיין מתיר לעבור על איסור ולקבל גרים לשם אישות לכתחילה. חידש האחיעזר וכתב :

נראה לדין, כיוון דגם אם לא תתגייר הרי תשאר אצלו בגירותה, אם כן, אין כאן לשם אישות. ובפרט למה שכתב להסתפק, כי כשאומרת שכונתה לשם גירות לשם שמים, ואין אומדנא דמוכח להיפוך, מקבלים אותם.

וסיים :

וע"כ נראה, דלפי ראות עיני ב"ד, יש מקום להקל ולסמוך על הוראת הגאון מוהר"ש קלוגר.

וסברה דומה כתב בשו"ת שרידי אש (שם), בשם הגאון בעל פרי השדה (חלק ב סימן ג), שכתב להקל אם גרו יחד קודם גירות, שאז יש לתלות שכוונתו לשם שמים, וכיוון דבלאו הכי דרו יחד. אולם, בעל השרידי אש העיר עליו וכתב :

ובאמת, סברתו זו אינה נכונה, דבודאי יש לומר שהיא מתגיירת מפני הבושה, שלא ידחקוה בני ישראל, וגם כדי לחפות על בעלה.

אבל הוסיף, וזו לשונו :

מ"מ, נוטים הרבה גדולים להקל במי שנשאה בערכאות, שהיא יכולה לעכבו שלא ישא אחרת, שלא תרצה להתגרש ממנו, ואם כן, הוה שעת הדחק

דכדיעבד דמי.

ועיין שם שהביא בשם כמה פוסקים, שהעלו להקל זבה בכהאי גוונא. וכן עיין בשו"ת יביע אומר (חלק ב סימן ג, אות ו).

אולם, ברור שכל זה מדובר כשידוע שישמרו אחרי הגיור תורה ומצוות, שהרי בלאו הכי אין כאן גירות, כמו שהוכחנו לעיל. וכן הדגיש בשו"ת שרידי אש (שם), וזו לשונו:

והעיקר, שצריכים לדעת שהיא תקבל עליה לשמור לכל הפחות דיני טהרת נשים, שבת ומאכלות אסורים... אבל אם ברי לו שלא תקיים את המצוות האמורות - אין לגייר אותה בשום אופן.

ועיין בשו"ת הר צבי (יורה דעה סימן ריח), שהקל לגייר נכריה המתגוררת עם בחור יהודי, והעלה שם לקבלה:

... וניכרים הדברים שסופם לשם שמים, והיא תקבל תורה ומצות באמת, ולכן יכולים לקבלה.

מיהו עיין בשו"ת דעת כהן (סימן קנה) שהחמיר גם בכהאי גוונא, שכבר נישאו זה לזו בעבירה, איש ישראל עם נכריה או נכריה עם בן ישראל וכתב:

לא אדע מה זו שאילה, וכי מאן ספין ומאן רקיע לעבור על דברי התוספתא המפורשים... של הנטען מנכרית ונתגיירה לא ישאנה? אם הדיוטות מקבלים אותם, מי שיש בכוחו למחות שלא יסדרו להם קידושין, חייב למחות.

דברי סיכום

לאחרונה נשמעו תביעות חוזרות לזרז את תהליכי הגיור, ולהקל על הבאים להתגייר. ולעת שכזאת, אנו יראי ה' ושומרי תורתו נקראים לעמוד על המשמר, ולקבל תחת כנפי השכינה אך ורק גירי הצדק, על הדרך שהורו רבותינו הראשונים והאחרונים בלבד.